

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Правен факултет
Штип, Република Македонија

ПЕТТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

**ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО
ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ**

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ,
СЕКЦИЈА „МЛАДИ ИСТРАЖУВАЧИ“

Штип, 2018

Fifth International Scientific Conference: SOCIAL CHANGES IN THE GLOBAL WORLD © 2018 Copyright Goce Delcev University in Shtip, Republic of Macedonia. Address: Goce Delcev University, Shtip, Faculty of Law, ul. Krste Misirkov bb, PO box 201, 2000, Shtip, R. Macedonia. www.ugd.edu.mk;

Печати / Print 2-ри Август-Штип / 2- ti August- Shtip

Уредници: Марија Амповска, Кристина Мишева, Елена Максимова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law
Shtip, Republic of Macedonia

FIFTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

PROCEEDINGS

Shtip, 2018

Организациски комитет / Organizational Committee/ Организационный комитет конференции

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk
Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk
Elena Maksimova, LL.M., Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, elena.ivanova@ugd.edu.mk
Strasko Stojanovski, PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Програмски комитет / Program Committee / Программный комитет конференции

Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, agim.nuhiu@unite.edu.mk
Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana, Slovenia, alenka.verbole@osce.org
Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk
Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be
Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk
Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com
Borka Tushevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, borka.tusevska@ugd.edu.mk
Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, elena@nosyreva.vrn.ru
Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria, gbelova@hotmail.com
Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian National Research Council (ISGI - CNR), Italy, gemma.andreone@gmail.com
Ice Ilijevski, PhD, Faculty of security – Skopje, University St. Kliment Ohridski – Bitola, iiljevski@fb.uklo.edu.mk
Igor Kambovski PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia, igor.kambovski@ugd.edu.mk
Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb, Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University "Goce Delcev"- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jovan Zafiroski, PhD, Faculty of Law, St Cyril and Methodius University in Skopje, j.zafiroski@pf.ukim.edu.mk

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitnable PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitnable@ugd.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Migena Leskoviku Prof. Dr, University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, dr.naserademi@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Nikolai Baranov PhD, Baltic state technical university Voenmeh, At. Petersburg State University, St. Petersburg, Russia, nicbar@mail.ru

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Novak Krstić, PhD, Faculty of Law, University of Niš, novak@praf.ni.ac.rs

Olga Koshevaliska PhD, University "Goce Delcev"- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Ruzica Simic Banovic, PhD, Assistant Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g.ail.com

Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University "St. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia, bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, American University of Ras Al Khaimah, Ras Al Khaimah, UAE, suzana.zdravkovska@aurak.ac.ae

Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr

Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia,
tpetrase@pravos.hr

Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of
Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be

Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia,
juristar@vmail.ru

Zeynep Ece Unsal, PhD, Istanbul Gelisim University, Faculty of Economics
Administrative and Social Sciences - Department of Political Science and
International Relations, zeunsal@gelisim.edu.tr

Содржина

Ана Здравева, Кристијан Панев ПРИСТАП ДО БЕСПЛАТНА ПРАВНА ПОМОШ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	3
Виолета Ничева Тиквешанска SAFETY AND SECURITY OF REFUGEE CHILDREN ACCOMODATED IN STATE INSTITUTIONS	21
Дарко Мајхошев ПРАВНИ ПРЕТПОСТАВКИ ЗА РАЗВОЈ НА ТУРИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	35
Дарко Стојанов ТЕОРИИ ЗА ЕВРОПСКАТА ИНТЕГРАЦИЈА	51
Емилија Локвенец МЕХАНИЗМИТЕ НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА КОНЗИСТЕНТНОСТ НА СУДСКАТА ПРАКСА КАКО МОДЕЛ ЗА ДОМАШНОТО ПРАВОСУДСТВО	67
Златко Стојанов НАЦИИТЕ И НАЦИОНАЛИЗМИТЕ НА БАЛКАНОТ: СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА МАКЕДОНИЈА	83
Зорица Стоилева, Дијана Ѓоргиева ГРАЃАНСКАТА ПОСТАПКА ВО СВЕТОТ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈАТА	101
Иван Николов НОВИОТ МОДЕЛ НА ИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА СОГЛАСНО НОВИОТ ЗКП ОД 2010 ГОДИНА	113
Ирена Манчева ПРЕГЛЕД НА РЕГИОНАЛНИТЕ ПРЕТПРИСТАПНИ ИНСТРУМЕНТИ НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВО ОДНОС НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА И РЕПУБЛИКА БУГАРИЈА	127
Марина Карова КОНЦЕПТОТ НА КРИВИЧНИТЕ ДЕЛА НА ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА СОГЛАСНО КРИВИЧНИОТ ЗАКОНИК НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	143
Саднра Цветкоска КРИВИЧНИ ДЕЛА ПОВРЗАНИ СО БАНКАРСТВОТО	155

Сашка Андонова

**ДЕЛКРЕДЕРЕ ОДГОВОРНОСТ КАЈ ДОГОВОРИТЕ ШТО СЕ ПРАВЕН
ОСНОВ ЗА ВРШЕЊЕ НА УСЛУГИ..... 173**

Слободан Јевтимов

**РАСПАДОТ НА ЈУГОСЛАВИЈА И БАЛКАНСКИТЕ ВОЈНИ ВО 1990-те
..... 191**

ПРИСТАП ДО БЕСПЛАТНА ПРАВНА ПОМОШ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Ана Здравева

Дипломиран правник, Универзитет Гоце Делчев – Штип,
ana.zdraveva@yahoo.com

Кристијан Панев

Дипломиран правник, Универзитет Гоце Делчев – Штип,
panev_kristijan@hotmail.com

Апстракт

Идејата на трудот е да утврди колку системот на бесплатна правна помош е ефикасен механизам за обезбедување на еднаков пристап до правда на сите граѓани во Република Македонија. Трудот опфаќа анализа на постоечкиот систем и преглед на користењето и достапноста до бесплатна правна помош на оние на кои им е потребна.

Правото на пристап до правдата е едно од основните човекови права. Државата е таа која ја има главната улога во реализација на обврската за почитување, заштита и остварување на човековите права, кое вклучува воспоставување ефикасен систем на бесплатна правна помош. Ваквиот систем има за цел да обезбеди еднаков пристап на граѓаните до институциите на системот.

Право на бесплатна правна помош имаат лицата кои, со оглед на својата материјална положба, не би можеле да ги остварат со Устав и закон загарантираните права, без да го загрозат сопственото издржување и издржувањето на членовите на своето семејство со кои живеат во заедничко домаќинство.

Пристапот до правна помош е дел од правото на правична судска постапка, што произлегува од членот 6 од ЕКЧП. Членот 6 став 3в за минималните права во кривичните случаи пропишува обезбедување на бесплатна правна помош кога тоа го наложуваат интересите на правдата.

Оттука, покрај домашното законодавство, трудот ги проучува и меѓународните конвенции кои го гарантираат правото на пристап до правда и презентира различни ставови и практики за обезбедување на бесплатна правна помош. Истовремено се занимава и со утврдување на недостатоците на системот во обезбедување на ефикасен и ефективен пристап до правда за сите граѓани.

Клучни зборови: *бесплатна правна помош, пристап до правда, Закон за бесплатна правна помош, еднаквост, ефективност*

Abstract

The idea of the paper is to determine how the free legal aid system is an effective mechanism for ensuring equal access to justice for all citizens in the Republic of Macedonia. The paper includes an analysis of the existing system and an overview of the use and availability of free legal aid to those who need it.

The right to access to justice is one of the fundamental human rights. The state is the one that has the main role in the realization of the obligation for respecting, protecting and exercising human rights, which involves the establishment of an efficient system of free legal aid. Such a system aims to ensure equal access of citizens to the institutions of the system.

The right to free legal aid is provided by persons who, due to their material status, could not exercise the rights guaranteed by the Constitution and the law, without compromising their own maintenance and support of the members of their family living in a common household.

Access to legal aid is part of the right to a fair trial, arising from Article 6 of the ECHR. Article 6 paragraph 3c on minimum rights in criminal cases ensures provision of free legal aid when the interests of justice so required.

Hence, in addition to domestic legislation, the paper also analyses the international conventions that guarantee the right to access to justice and presents different approaches and practices for providing free legal aid. At the same time, it deals with defining the system's shortcomings in providing efficient and effective access to justice for all citizens.

Key words: *free legal aid, access to justice, Law on free legal aid, equity, effectiveness*

Воведни напомени

Пристапот до правда е основна вредност на која се засноваат темелите на една социјална и правна држава. Државата е должна да обезбеди механизми за обезбедување на еднаков пристап до правда за сите граѓани. Во Република Македонија, системот на бесплатна правна помош има за цел да обезбедиквалитетна правна заштита за оние кои немаат доволно материјални средства, со цел остварување и заштита на човековите слобода и права.

Со Законот за бесплатна правна помош за прв пат се воведува системот на бесплатна правна помош со цел да се обезбеди еднаков пристап на граѓаните до институциите на системот, согласно со начелото за еднаков пристап до правдата. Трудот пред Вас, ја констатира состојбата со системот на бесплатна правна помош во Република Македонија, преку правна анализа на законската рамка на која истиот се заснова и неговата фактичка примена. Целта на овој

труд е да се дојде сознанија и заклучоци колку системот на бесплатна правна помош е ефикасен механизам за обезбедување на еднаков пристап до правда на сите граѓани во Република Македонија.

Системот на обезбедување еднаков пристап до правда за сите граѓани е комплексен систем во којшто се преплетуваат бројни закони, меѓутоа предметот на анализа на овој труд е исклучиво сведен на ЗБПП. Авторите на овој труд не навлегуваат во анализа на правната помош која се дава на осомничен и обвинет, којашо е предмет на уредување на Законот за кривична постапка. Анализата не навлегува ниту во можностите за ослободување од судски такси и трошоци во парничната постапка, коишто се уредени со посебни закони и покрај тоа што сите овие работи можат да бидат разгледувани низ призмата на обезбедување на еднаков пристап до правда за сите. Конечно, како ограничување на овој труд е и недостатокот од детално обработени податоци за областите и причините за прифаќање, односно одбивање на поднесените барања за користење на бесплатна правна помош, од причини што Министерството за правда не води евиденција за ваков тип на податоци и со тоа истите не се достапни за обработка и анализа.

Овој труд е поделен во два дела, првиот дел се однесува на правната рамка во која се спроведува бесплатната правна помош. Во овој дел ќе се детектираат слабостите на системот за бесплатна правна помош и во оваа насока се дефинираат заклучоци. Вториот дел содржи анализа на годишните извештаи за примената на ЗБПП, односно опис на клучните наводи од неговата примена, врз основа на којшто се констатираат одредени состојби и заклучоци во поглед на ефикасноста на постоечкиот систем.

1. Правна рамка

1.1. Устав на Република Македонија

Уставот на Република Македонија¹ како највисок правен акт, директно не го гарантира правото на бесплатна правна помош. Сепак, Уставот ја прокламира Република Македонија како социјална држава во којашто една од темелните вредности на уставниот поредок е хуманизмот, социјалната правда и солидарноста². Оттука, правото на еднаков пристап до правда лесно може да се стави во контекст со основите вредности на кои се темели уставниот поредок. Иако правото на бесплатна правна помош не е директно гарантирано во Уставот, сепак основите на воспоставување на обврската на државата за воспоставување на инструментот на бесплатна правна помош се засноваат на правото на еднаквост, кое Уставот експлицитно го предвидува. Уставот гарантира еднаквост на сите граѓани на РМ во слободите и правата независно од полот, расата, бојата на кожата, националното и социјалното потекло,

¹Устав на Република Македонија („Службен весник на РМ“, бр.52 од 22.11.1991), во понатамошниот текст: Уставот

²Член 8 од Уставот

политичкото и верското уверување, имотната и општествена положба, како и еднаквост пред Уставот и законите³. Оттука, гаранцијата за еднаквост на сите граѓани независно од нивната имотна и општествена положба нужно воспоставува обврска за обезбедување на еднаков пристап до правда за сите граѓани на РМ. Еднаквиот пристап до правда уште повеќе се гарантира со можноста на секој граѓанин да се повика на заштита на своите слободи и права утврдени со Уставот, пред судовите и пред Уставниот суд на Република Македонија, коешто право посебно го гарантира Уставот.⁴ Ваквата постапка се заснова на начелата на проритет и итност. Уставната гаранција за обезбедување на еднаквост на сите граѓани уште повеќе се гледаи во посебната заштита на Уставниот суд за обезбедување на правото на еднаквост и недискриминација⁵. Вака поставените уставни одредби даваат добра основа со широки можности за законско уредување на правото на бесплатна правна помош.

1.2. Меѓународни правни акти

Покрај Уставот на РМ, еднаквоста и правото на пристап до правда како принципи коишто се гаранции за еднаква можност на остварување на слободите и правата на луѓето се гарантира во повеќе меѓународно правни акти.

Универзалната декларација за човекови права ја гарантира слободата и еднаквоста во достоинството и правата, како и еднаквоста пред законот и еднаквата заштита без каква било дискриминација. Истата во чл.8 предвидува дека *секој има право националните судови ефикасно да го заштитат од кршење на основните права кои му се признати со уставот и законите*.⁶

Меѓународниот пакт за граѓански и политички права исто така гарантира еднаквост пред судовите и право на секое лице за праведна расправа пред надлежен, независен и непристрасен суд, како за кривичните, така и за граѓанските постапки во кои се одлучува за остварување на некое право или обврска.⁷

Европската Конвенција за човекови права е исто така, значаен меѓународен документ во кој правото на бесплатен пристап до правна помош може да ги најде своите основи. Република Македонија ја има ратификувано ЕКЧП, што значи дека истата е дел од правниот поредок и Република Македонија има обврска да ги гарантира правата и слободите кои се опфатени во неа. ЕКЧК изрично не го гарантира правото на бесплатна правна помош во граѓански и управни постапки, за разлика од кривичната постапка, каде правото на бесплатен службен адвокат и правна помош е гарантирана кога тоа го наложуваат интересите на правдата.⁸ Меѓутоа, од друга страна ЕКЧП го

³Член 9 од Уставот

⁴Член 50 од Уставот

⁵Член 110 алинеја 3 од Уставот

⁶Универзална декларација за човекови права, член 8

⁷Меѓународен пакт за граѓански и политички права, член 14

⁸Член 6 ст.3 од ЕКЧП

гарантира правото на правична судска постапка и фер судење, со гаранции дека „секој има право правично и јавно, во разумен рок, пред независен и непристрасен со закон воспоставен суд да бидат разгледани и утврдени неговите граѓански права и обврски...“⁹

Ова дополнително е потврдено и со изричната забрана од дискриминација во поглед на уживањето на правата и обврските од Конвенцијата, во која меѓудругото е потенцирана и материјалната положба како основ за дискриминација. Покрај овие одредби кои упатуваат на обврската на државата да воспостави механизми за обезбедување на еднаков пристап до правда на сите граѓани, правото на бесплатна правна помош наоѓа свое место и во пресудите на ЕСЧП. Преседанот во поглед на обезбедување на бесплатна правна помош е направен во случајот *Airey v. Ireland* (Series A no.32,1979), каде судот во своето образложение истакнува дека Конвенцијата е насочена кон *гарантирање на права кои не се само теоретски и апстрактни, туку практични и ефективни. Државата не може да остане пасивна и има обврска да обезбеди ефективен пристап до правда.*¹⁰ Оттука се произлезени и т.н. *Airey* критериуми, кои дополнително се образложени и разработени во други предмети. Истите предвидуваат дека правото на бесплатна правна помош треба да се цени врз основа на: важноста на предметот за поединецот, сложеноста на самиот предмет, способноста на поединецот самиот да се застапува и трошоците на постапката во споредба со можностите на странката сама да се застапува.

1.3. Закон за бесплатна правна помош

Законот за бесплатна правна помош¹¹ (ЗБПП) е донесен на 29 декември 2009 година, но започнува да се применува 6 месеци подоцна, односно од 7 јули 2010 година. Со овој закон за прв пат се воведува системот на бесплатна правна помош со цел да се обезбеди еднаков пристап на граѓаните до институциите на системот, за запознавање, остварување и за овозможување на ефективна правна помош, согласно со начелото за еднаков пристап до правдата.

ЗБПП има претрпени неколку измени и дополнувања и тоа во 2011, 2014 и 2015 г.

Во 2011 година со измените¹² е проширена категоријата на лица корисници на правото на бесплатна правна помош и тоа за лицата кои се јавуваат како баратели на азил.

Со Законот за изменување и дополнување на законот за бесплатна правна помош од 2014 година¹³ право на бесплатна правна помош добива и дете во ризик (дете за кое постои основи на сомневање дека извршило дело кое со закон е предвидено како кривично или прекршок), во постапките за заштита на

⁹Член 6 ст.1 од ЕКЧП

¹⁰ Case of *Airey v. Ireland*, App No. 6289/73,

¹¹Закон за бесплатна правна помош (Службен весник на РМ, бр. 161 од 30.12.2009 година) во понатамошниот текст: ЗБПП

¹²Службен весник на РМ, бр. 185 од 30.12.2011 година

¹³Службен весник на РМ, бр. 27 од 05.02.2014 година

правата и интересите на детето пред Министерството за внатрешни работи и центарот за социјални работи.

Со измените и дополнувањата во 2015 година,¹⁴ заради навремено утврдување на имотната состојба на лицето барател на бесплатна правна помош, се предвидува Министерството за правда по електронски пат да прибавува податоци за недвижностите од Геодетско катастарскиот информативен систем на Агенцијата за катастар на недвижности.

2. Системот на бесплатна правна помош во Република Македонија

2.1. Видови и даватели на бесплатна правна помош

Бесплатната правна помош се остварува како претходна правна помош и правна помош во судски и управни постапки.

Претходната правна помош опфаќа правен совет за користење на правна помош, општа правна информација и правна помош во комплетирање на барање за бесплатна правна помош. Овластени лица за обезбедување на претходна правна помош се службени лица во подрачните одделенија на Министерството за правда и овластени здруженија на граѓани.¹⁵

Здруженијата на граѓани се стекнуваат со овластувања за давање на претходна правна помош врз основа на исполнување на законски пропишани услови. Истите се должни да имаат вработено правник со положен правосуден испит, како услов за обезбедување на претходна правна помош. Истиот услов треба да го исполнуваат и подрачните одделенија на Министерството за правда. Забрането е здруженијата да користат било каква реклама за остварување на својата работа, во спротивност можат да се соочат со одземање на овластувањето од страна на Министерството.

Министерството води посебен регистар на овластени здруженија кои даваат бесплатна правна помош и истиот се ажурира на секои три месеци. Фактичката состојба во месец мај 2018 е дека има регистрирано вкупно десет (10) здруженија овластени за давање на бесплатна правна помош и тоа три во Скопје, две во Тетово и по едно во Битола, Прилеп, Куманово, Штип и Струмица.¹⁶

Правната помош опфаќа, застапување во судски и управни постапки, како и составување на писмена во судските и управните постапки. Правната помош се реализира од страна на адвокати.¹⁷ Единствен услов е адвокатите да се запишани во Регистарот на адвокати, што го води Министерството за правда.

¹⁴Службен весник на РМ, бр. 104 од 24.06.2015 година

¹⁵Член 6 ст.2 и ст.3 од ЗБПП

¹⁶Регистар на здруженија за бесплатна правна помош, Министерство за правда, <http://pravda.gov.mk/bpp>

¹⁷Член 6 ст.4 и ст.5 од ЗБПП

Фактичката состојба на адвокати кои се регистрирани за давање на бесплатна правна помош во мај 2018 изнесува вкупно 317.¹⁸

2.2. Прашања за кои може да се дава бесплатна правна помош

Барање за бесплатна правна помош може да поднесе секое физичко лице кое ги исполнува законски пропишаните услови и истата може да се одобри во сите судски и управни постапки, доколку со тоа се решава прашање од интерес за барателот на бесплатната правна помош.¹⁹

Вака поставената законска формулација упатува на заклучокот дека „интересот на барателот“ кој поради својата имотна положба не може да ги остварува и штити своите слободи и права е клучниот критериум врз основа на којшто се остварува правото на бесплатна правна помош. Меѓутоа, законодавецот ваквиот „интерес на барателот“ го ограничува во таксативно наброени правни области кои можат да бидат предмет за потенцијално одобрување на бесплатната правна помош. Овде спаѓаат: права од областа на социјалното, здравственото, пензиското и инвалидското осигурување, работните односи, заштитата на деца, жртвите на семејно насилство, заштитата на жртвите од казниви дела, заштитата на жртвите од трговија со луѓе и имотно-правните прашања²⁰. Ваквата одредба директно го ограничува правото на бесплатна правна помош за прашања кои не спаѓаат во некоја од овие области, а се од интерес на граѓаните. Притоа, не остава друга алтернатива за користење на ваквото право за прашања кои законодавецот не ги предвидел, а за кои граѓаните поради нивната лоша материјална положба не можат да обезбедат професионална правна помош. На пример, прашања поврзани со развод на брак, застапување во стечајна постапка, права на потрошувачи и сл. се области кои не се предвидени во ЗБПП, а од истите може да произлезат прашања кои се од егзистенцијална природа за барателот и во негов интерес.

Оттука, многу е веројатно дека со ваквото рестриktivно уредување на областите за кои може да се користи бесплатната правна помош се повредува и уставно загарантираното право на еднаквост на граѓаните и можноста за еднаков пристап до правда.

Од друга страна, ЗБПП предвидува дека бесплатната правна помош нема да се одобри во работи кога е *очигледно дека тие се неразумни* или не постојат правни факти врз основа на кои можат да бидат преземени правни дејствија²¹. За секое поднесено барање за бесплатна правна помош одлучува Министерството за правда²². Со оваа одредба во ЗБПП, всушност се воспоставуваат можности за потенцијално ограничување на користење на правото на бесплатна правна помош, веројатно сакајќи да се превенира

¹⁸Регистар на адвокати за давање на правна помош, Министерство за правда, <http://pravda.gov.mk/bp-advokati>

¹⁹Член 8 ст.1 од ЗБПП

²⁰Член 8 ст.3 од ЗБПП

²¹Член 9 од ЗБПП

²²Член 10 од ЗБПП

користење на овој институт кое не е целисходно со целокупната идеја на воспоставување на правото на бесплатна правна помош како механизам за овозможување на еднаков пристап до правда за граѓаните кои поради својата имотна и материјална состојба не се во можност да ги остварат своите права, без притоа да го загорзат сопственото издржување и издржувањето на членовите на нивното семејство. Меѓутоа, со вака поставните законски одредби, многу логично се поставува прашањето за дефинирање на работите кои се очигледно неразумни, за што законодавецот не дава јасна и прецизна дефиниција, ниту критериуми врз основа на кои ќе ги толкува овие термини. Оттука, се остава можност за широко дискреционо толкување и овластување за арбитрарно одлучување на Министерството за правда. Ваквата можност остава простор за потешкотии во примената, па дури и за несоодветна примена на ЗБПП, што од друга страна овозможува правна несигурност. На пример, во Анализата за примената на ЗБПП, нотирано е дека *„постоиневоедначена и противречна практика и погрешно толкување на определени правни прашања од страна на Министерството.“*²³

2.3. Корисници на бесплатна правна помош

ЗБПП тргнува од идејата дека воспоставениот институт на бесплатна правна помош треба да обезбеди еднаквост на граѓаните на кои пристапот до правда им е ограничен поради нивната лоша материјална положба. Овој институт треба да биде коректив на општествената неправда и механизам за обезбедување на гаранција за еднаквост на сите граѓани во можноста за ефективна заштита на нивните права и слободи.

Во поглед на тоа кој може да го користи правото на бесплатна правна помош, ЗБПП првенствено предвидува општа категоризација на корисниците на ова право. Корисници може да бидат лица – државјани на Република Македонија со постојано место на живеење во Република Македонија, кои со оглед на својата материјална положба, не би можеле да ги остварат со Устав и закон загарантираните права, без да го загорзат сопственото издржување или издржувањето на членовите на своето семејство со кои живеат во заедничко домаќинство²⁴. Оваа општа категоризација е дополнета со уште еден услов кој нужно мора да биде исполнет за да може да се искористи правото на бесплатна правна помош, а истиот е во поглед на статусот на овие лица. Имено, потенцијалните корисници мора да имаат статус на:

- 1) корисници на социјална помош
- 2) корисници на правото на инвалидски додаток, кои не остваруваат други приходи по основ на заработувачка или приходи од недвижности

²³Гоце Коцевски, Данче Даниловска - Бајдевска: Анализа на примената на Законот за бесплатна правна помош за периодот 2010-2012 година, Македонско здружение на млади правници, Скопје, јануари 2013, стр.48, во понатамошниот текст: Анализа на МЗМП

²⁴Член 12 ст.1 од ЗБПП

- 3) корисници на најниска пензија кои живеат во семејна заедница со две или повеќе лица издржувани од него
- 4) семејства или самохран родител со едно или повеќе малолетни деца кои остваруваат право на детски додаток²⁵

Покрај исполнување на овие услови, ЗБПП оди чекор подалеку и предвидува уште два дополнителни услови кои морат да бидат исполнети за едно лице да може да го користи правото на бесплатна правна помош. Првиот услов е во поглед на приходот којшто го остваруваат овие лица, односно вкупниот приход на барателот и членовите на неговото домаќинство да не го преминуваат износот од 50% од просечната месечна плата исплатена во Република Македонија за претходниот месец во времето на поднесување на барањето за бесплатна правна помош²⁶. Во спротивност ЗБПП ќе го третира барателот како лице на кое не би му се загрозила нужната издршка и издршката на членовите на неговото семејство со кои живее во заедничко домаќинство при остварување на своите права. Така, на пример просечната исплатена бруто плата во март 2018 била 34.764 денари²⁷, што значи дека барателот којшто поднел барање во април 2018 година не можел да има месечен приход поголем од 17.382 денари, како би можел да го искористи правото на бесплатна правна помош. Притоа ЗБПП регулира дека под приход на барателот, односно на членовите на неговото семејство, во смисла на овој закон се смета целокупниот подвижен и недвижен имот, освен: детски додаток, инвалидски додаток, додаток за туѓа нега, стипендии и други примања заради образование и стручно оспособување, средства добиени заради отстранување на последици од елементарна непогода, надоместок на штета поради намалена животна активност, надоместок на штета за неоправдано осудени и неосновано или незаконито лишени од слобода и средства одобрени од надлежна институција за лекување во странство²⁸. Вториот услов пак, се однесува во поглед на имотот на барателот, односно истиот не може да биде корисник на бесплатна правна помош, доколку тој или член на негово семејство со кој живее во исто домаќинство има имот кој достигнува или надминува пет просечни месечни бруто плати исплатени во Република Македонија во претходниот месец. Овде не спаѓаат предметите кои согласно Законот за извршување се иземени од извршување и моторно возило чија вредност не надминува пет просечни месечни бруто плати, исплатени во РМ во претходниот месец²⁹.

Покрај, државјаните на РМ кои ги исполнуваат горенаведените услови, ЗБПП дава можност како корисници на правото на бесплатна правна помош да бидат и лице на кое му е признато правото на азил, внатрешно раселено лице, како и раселено или прогонето лице кое на територијата на Република Македонија има престојувалиште; странски државјанин, кој во согласност со

²⁵Член 12 ст.2 од ЗБПП

²⁶Член 12 ст.4 од ЗБПП

²⁷Извор: Државен завод за статистика, јуни 2018

²⁸Член 13 од ЗБПП

²⁹Член 14 ст.1 од ЗБПП

меѓународните договори, без оглед дали на територијата на РМ има престојувалиште или живеалиште, остварува негово право за кое е надлежен државен орган на РМ; лице без државјанство, кое законски престојува во РМ и државјанин на земја – членка на Европската Унија, под услови и на начин утврден со законот³⁰.

При анализа на македонското законодавство и одредбите од законите со кои се преплетува овој закон, најпрво може да се констатира дека постои термилошка неусогласеност на ЗБПП со останатите закони на кои се повикува. Оваа неусогласеност може да создаде правни недоречености и забуниво поглед на толкувањето. Ваков е примерот со термините на „социјална помош“ којшто го користи ЗБПП, наместо термините на „социјална парична помош“ и „постојана парична помош“ со кои оперира Законот за социјална заштита, или „инвалидски додаток“, наспроти „дodatок на инвалидност“ од Законот за пензиско и инвалидско осигурување.

Како суштествена критика кон ЗБПП може да се упати дека вака поставените законски решенија не ја отвараваат идејата за обезбедување на еднаков пристап до правда за граѓаните со лоша материјална состојба и тоа од неколку причини.

Прво, условеноста на исполнување на критериумите во поглед на статусот на лицето – барател на бесплатна правна помош е рестриктивна и го затвора кругот на лица кои можат да бидат корисници на ова право, притоа не водејќи грижа дека постојат лица кои немаат статус на корисник на некои од погоре наведените права, а нивната имотна и материјална состојба ги исполнува критериумите за да бидат корисници на правото на бесплатна правна помош.

Втората критика може да се упати кон рестриктивниот пристап во поглед на приходот. „Ограничувањата во поглед на приходот не гозема во предвид бројот на членови на домаќинството. Издриката на sameц или на домаќинство со два члена кои заработуваат 10.000 денари, не е загрозувана во иста мера со споредба со едно повеќеделно семејство со истиот приход.“³¹ ЗБПП со вака поставените ограничувања потфрлува во обезбедување на еднаков третман за сите граѓани и прави индиректна дискриминација кон повеќеделените домаќинства. На овој начин им се ограничува правото на бесплатна правна помош, а со тоа и пристапот до правда, иако фактичката состојба јасно укажува дека со оглед на бројот на членови на домаќинството, нужната издршка би била загрозувана. Дополнително на ова, се поставува и прашањето колку ЗБПП ги следи тековните промени во висината на судските такси и тарифниците на лицата кои даваат професионална правна помош и дали на пример, вкупен приход од 60% од просечната месечна плата во едно домаќинство, може да си дозволи професионална правна помош, без притоа фактички да биде загрозувана нужната издршка на тоа домаќинство.

Третата критика е упатена кон имотните ограничувања. Од вака поставените законски услови, произлегува дека бесплатна правна помош не

³⁰Член 12 ст.3 од ЗБПП

³¹Анализа на МЗМП, стр.57

може да добие ниту еден граѓанин чиешто домаќинство поседува било каков недвижен имот, без разлика на состојбата и вредноста на имотот. Притоа може да станува станува збор за куќа, имот, нива или слично, со оглед на фактот дека висината на имотот којшто го поседува едно домаќинство не треба да достигнува пет просечни бруто плати³². Апсурдноста е дотолку поголема со фактот дека имотните ограничувања не се однесуваат само на барателот на бесплатна правна помош, туку на сите членови со кои тој живее во заедничко домаќинство. На пример, имотот на домаќинството на барателот на бесплатна правна помош во мај 2018 не треба да достигнува 173.820 денари. Со други зборови за да се биде корисник на правото на бесплатна правна помош, граѓаните треба да се наоѓаат во крајна беда или да имаат статус на бездомници.

Оттука, она што можеме да го заклучиме е дека моменталните законски решенија не овозможуваат ефективен и функционален механизам за бесплатна правна помош којшто ќе биде во служба на граѓаните и којшто ќе овозможи еднаков пристап до правда за сите граѓани на РМ.

2.4. Постапка за остварување на правото на бесплатна правна помош

*Бесплатната правна помош не се однесува на случаите на задолжителна одбрана предвидени во Законот за кривична постапка и Законот за малолетничка правда ниту ослободување од плаќање на трошоците на постапката предвидени во Законот за парничната постапка и Законот за општата управна постапка.*³³

Постапката за остварување на правото на бесплатна правна помош се смета за итна постапка, во која надлежноста за одлучување е функционално поделена помеѓу подрачните одделенија на Министерството за правда кои се надлежни за прием и комплентирање на барањата и Министерството за правда како орган надлежен да одлучува по барањата.

Постапката за остварување на правото на бесплатна правна помош започнува со поднесување на барање. Барањето за бесплатна правна помош барателот го поднесува до надлежното подрачно одделение на Министерството за правда, лично или преку пошта. Кон барањето барателот потребно е да поднесе и писмена изјава за нивниот вкупен движен и недвижен имот, како и дозвола за увид во неговата имотна состојба.³⁴

Овластеното службено лице од подрачното одделение на Министерството е должно веднаш да го разгледа барањето, да ги прибере потребните податоци за материјалната положба на барателот и најдоцна во рок од 12 дена од приемот на барањето, истото заедно со сите документи да ги

³²Слично: Хаџи-Зафиров Жарко, Коцевски Гоце, Прџановиќ Емир: Бајка или реалност!? Бесплатна правна помош во Република Македонија, Македонско здружение на млади правници, Скопје, март 2012, стр.28

³³Член 7 од ЗБПП

³⁴Член 20 ст. 1 и ст. 2 од ЗБПП

достави до Министерството за правда.³⁵ Во прилог на итноста на постапката е и рокот од три дена во кој имателот на информациите е должен да ги достави бараните податоци за имотната состојба на лицето барател на бесплатна правна помош. По добивањето на барањето од подрачното одделение на Министерството, Министерството за правда е должно да постапи по барањето во рок од 8 дена.³⁶

Имено, ЗБПП предвидува кратки рокови во постапката за остварување на правото на бесплатна правна помош, но во пракса ретко се почитуваат законско предвидените рокови. Најчесто, одлучувањето по барање се одвива во период од 50-60 дена,³⁷ што го надминува рокот од 20 дена предвиден со законот. Одовлекувањето на постапката всушност е на штета на барателите, така на пример остварувањето и заштита на правата од областа на работните односи, пензиско и инвалидско осигурување и останати права кои произлегуваат од правните прашања предвидени со ЗБПП е условена со преземање на правни дејствија кои се врзани за кратки рокови од 8, 15 и 30 дена. Оттука, може да се констатираат два заклучоци. Прво, законското решение од 20 дена не е усогласено со роковите за преземање на правни дејствија во одделни постапки, кои бараат итно преземање на правни дејствија. Ова уште на самиот почеток ја спречува можноста секој да може да се обрати и да биде потенцијален корисник на бесплатна правна помош и го нарушува принципот на еднаквост и еднаков пристап до правда за сите граѓани. Вториот заклучок е дека низ практиката се покажува дека постои големо одолговлекување на постапката и надминување на роковите, со што барателите ги пропуштаат роковите за преземање на правни дејствија и со тоа ја губат можноста за остварување и заштита на истите, а со ова се доведува во прашања и ефикасноста на системот на бесплатна правна помош.

Лицата баратели на бесплатна правна помош, чие барање не е одобрено од страна на Министерството за правда имаат право на правен лек, односно право да поведат управен спор пред надлежниот суд во рок од 30 дена од денот кога е донесено решението со кое се одбива барањето.³⁸ Против одлуката на Управниот суд на РМ со која е одбиенатужбата на одбиениот барател, тужителот може да поднесе жалба до Вишиот управен суд на РМ, во рок од 15 дена од приемот на пресудата.

2.5. Награда за дадена правна помош

Средствата за одобрување на бесплатната правна помош се обезбедуваат од Буџетот на Министерството за правда како посебна програма предложена од министерот, одобрена од Владата на Република Македонија, како и од донации и други приходи во согласност со закон.³⁹ За 2016 година од

³⁵Член 21 ст.1 од ЗБПП

³⁶Член 22 ст.1 од ЗБПП

³⁷ Анализа на МЗМП, стр.63

³⁸Член 23 од ЗБПП

³⁹Член 4 ст.2 од ЗБПП

буџетот на Министерството за правда се исплатени вкупно 829.753,00 денари и тоа на 39 адвокати и на 5 овластени здрженија вклучени во постапката на давање бесплатна правна помош.⁴⁰ За 2015 година исплатени се вкупно 740.910,00 денари на 36 адвокати и 5 овластени здруженија.⁴¹

Наградата на адвокатот за дадена правна помош се пресметува согласно со трошковникот на адвокатот за обемот на извршената работа по секој предмет одделно, доставен до Министерството, а согласно со Тарифата за награди и надоместок на трошоците за работа на адвокатите намалена за 30%.⁴² Исплатената награда на адвокати за дадена правна помош во 2016 година изнесува 813.253,00 денари.⁴³ За 2015 година исплатената награда на адвокати за дадена правна помош изнесува 701.310,00 денари.⁴⁴

Надоместокот за трошоците на овластеното здружение на граѓани за дадена претходна правна помош се пресметува согласно со трошковникот за обемот на извршената работа по секој предмет одделно за кој е донесено решение за одобрена правна помош, доставен до Министерството, а согласно со Тарифата за надоместок на трошоците за работа на здруженија на граѓани за вршење на работи на претходна правна помош.⁴⁵ За 2016 година на овластените здруженија за давање на претходна правна помош извршена е исплата на средства во износ од 16.500,00 денари.⁴⁶ Во текот на 2015 година на овластените здруженија за давање претходна правна помош исплатени се средства во вкупен износ од 39.600,00 денари.⁴⁷

Ако при вршење на редовен надзор утврди несовесно, нестручно и непрофесионално вршење на доверената работа од страна на адвокатот или овластеното здружение, Министерството нема да исплати надоместок за конкретниот случај. Против ваквата одлука, адвокатот или здружението можат во рок од 30 дена да поведат управен спор пред надлежниот орган.⁴⁸

3. Анализа на фактичката примена на ЗБПП

3.1. Годишни извештаи за примената на ЗБПП

⁴⁰Годишен извештај за примената на законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2017

⁴¹Годишен извештај за примената на законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2016

⁴²Член 36, став 1 од ЗБПП

⁴³Годишен извештај за примената на законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2017

⁴⁴Годишен извештај за примената на законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2016

⁴⁵Член 37 ст.1 од ЗБПП

⁴⁶Годишен извештај за примената на законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2017

⁴⁷Годишен извештај за примената на законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2016

⁴⁸Член 36 ст.3 и член 37 ст.3 од ЗБПП

Подолу презентираниите и анализираните податоци се прибирани од Годишните извештаи (објавени на службената страна на Министерството за правда) кои Министерството ги доставува до Влада на РМ, која пак во рок од 30 дена од нивното усвојување, истите ги доставува до Собранието на РМ. Податоците се добиени во електронска форма по што е пристапено кон нивно процесурање. Податоците се однесуваат за период од 2010 до 2016 година (состојба до 31.12.2016).

3.1.1. Број на поднесени барања

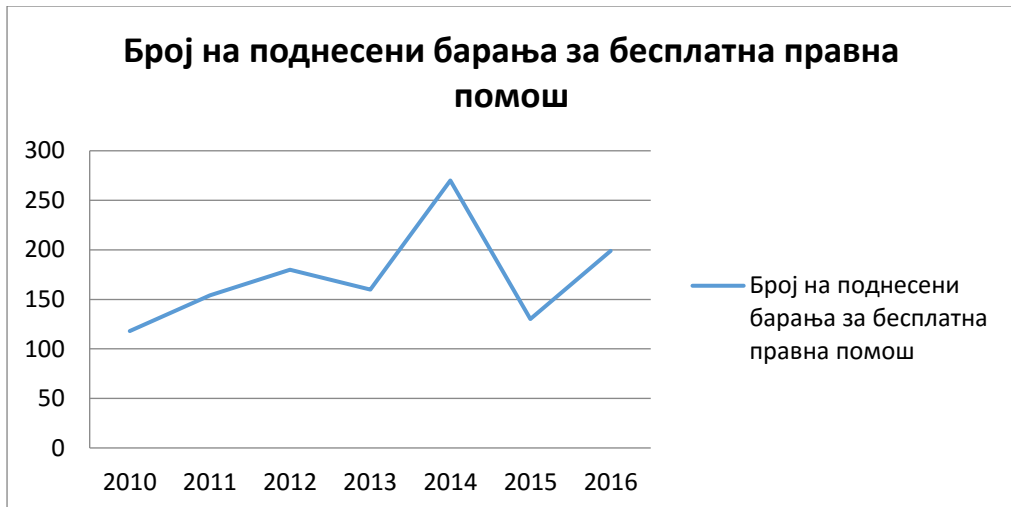
За период од 2010 до 2016 година до подрачните одделенија на Министерството за правда се поднесено вкупно 1211 барања за бесплатна правна помош. Се идентификуваат разлики во однос на бројот на поднесени барања по години. Имено најмногу барања има поднесено во 2014 (270 барања), а најмалку барања има поднесено во 2010 (118 барања). Детален преглед на овие податоци е прикажан во табела 1.

Табела 1

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Вкупно
Поднесени барања	118	154	180	160	270	130	199	1211

Анализата на овие податоци покажува тенденција на зголемување на поднесените барања во периодот од 2010 до 2014 година, додека пак, од 2014 до 2016 година се забележува опаѓање на бројот на поднесени барања за бесплатна правна помош. Бројот на поднесени барања не се зголемува, иако е поминат определен временски период од воспоставувањето на системот на бесплатна правна помош и промовирањето на истиот. Компарацијата дава сликовит приказ на оваа индикација (Графикон 2).

Графикон 2

3.1.2. Број на донесени решенија за одобрување/одбивање на барањата

Во периодот кој се анализира (2010-2016) Министерството за правда има донесено вкупно 1200 одлуки. Барањето за бесплатна правна помош е одобрено во 528 или 45.05%, а одбиено во 644 случаи или 54,95%. Постапката е запрена во вкупно 52 предмета. Прегледот на овие податоци е прикажан во Табела 3.

Табела 3

	Донесени решенија	Одобрени барања	Одбиени барања	Запрени постапки	Однос одобрени/ одбиени
2010	74	29	42	3	1/1,4
2011	172	64	91	17	1/1,4
2012	196	68	126	2	1/1,8
2013	162	75	81	6	1/1,08
2014	254	114	140	7	1/1,2
2015	192	113	79	7	1,4/1
2016	150	65	85	10	1/1,3

Кога станува збор за видот на донесените одлуки, бројот на одбиени барања е поголем во однос на бројот на одобрени барања за бесплатна правна помош. Единствено за 2015 година, бројот на одобрени барања е поголем од бројот на одбиени барања. Од ова може да се заклучи дека ЗБПП предвидува строги услови за стекнување на право за бесплатна правна помош.

Од направената анализа на податоците за период од 7 години, може да се заклучи дека бројот на поднесени барања за користење на бесплатна правна помош е многу мал. Оттука, легитимно се поставуваат прашањата за ефективноста на системот на бесплатна правна помош, колку истиот е применлив и достапен до сите граѓани. Односот на одобрени и одбиени барања од друга страна, укажува дека системот на бесплатна правна помош не е доволно едноставен и не одговара на реалните потреби од правна помош на граѓаните.

Генералните заклучоци од ваквите статистички податоци се дека системот за бесплатна правна помош не е доволно атрактивен и препознаен од граѓаните како можност за обезбедување на заштита на нивните права и слободи. Претходно детектираните слабости кои беа елаборирани во рамки на овој труд го прават системот на бесплатна правна помош недоволно применлив, ниту ефективен за обезбедување на еднаков пристап до правда за сите граѓани.

Заклучни согледувања

И покрај поминатите осум години од стапувањето на сила на ЗБПП, системот на бесплатна правна помош во РМ не гарантира еднаков пристап до правда за сите граѓани во државата. Анализата на правната рамка која на која се темели овој систем детектира сериозни проблеми во неговото спроведувањето и начинот на којшто функционира бесплатната правна помош во Македонија. ЗБПП иако дал основа и одредени насоки во којашто треба да се развива системот, сепак содржи нецелосни одредби кои во практиката создале потешкотии за ефективна примена. Законските решенија се премногу рестриктивни и го ограничуваат правото на пристап до правна помош за граѓани кои фактички спаѓаат во категоријата на лица кои имаат потреба од бесплатна правна помош за пристап до правда. Концептот за обезбедување на бесплатна правна помош сеуште не е целосно дефиниран и се создаваат противречности особено во поглед на тоа дали пристапот до бесплатна правна помош е за секое прашање кое е од интерес за барателот, или само за одредени области; дали системот е наменет единствено за лица кои живеат во крајна беда, или за сиромашни граѓани кои сепак, не можат да обезбедат услуги од професионална правна помош.

Конечно, направената статистичка анализа на податоците од стапувањето во сила на ЗБПП ја констатира фактичката состојба која говори за неефикасноста на постоечкиот систем. Вкупниот број на поднесени барања за периодот којшто е предмет на анализа во овој труд е индикатор за непопуларноста на постоечкиот систем и неговото непризнавање од граѓаните како можност за ефективна заштита на нивните права и слободи. Од друга страна пак, континуирано поголемот број на одбиени барања низ годините, зборува за рестриктивноста на системот, високите критериуми и сложеноста на постапката, која го прави неприменлив и достапен за сите оние граѓани на

кои овој систем би требало да биде механизмот за обезбедување на нивниот пристап до правда.

Оттука, заклучокот е дека постоечкиот систем не ја исполнува својата улога на коректив на социјалната неправда во однос на обезбедување на еднаков и правичен пристап до правда за сите граѓани. Неопходно е да се направат сериозни измени во законските решенија со кои ќе се отстранат пречките во постоечкиот систем коишто го прават сложен и неефикасен. Тоа може да се постигне единствено со разбирливи решенија, ослободување од строгите услови и доближување до реалните потреби на лицата кои живеат во сиромаштија. Државата е должна да обезбеди ефективен систем на бпп и истиот да го доближи до граѓаните, со единствена цел – да ја оствари својата социјална улога и да обезбеди еднаков пристап до правда за сите.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Гоце Коцевски, Данче Даниловска - Бајдевска: Анализа на примената на Законот за бесплатна правна помош за периодот 2010-2012 година, Македонско здружение на млади правници, Скопје, јануари 2013
- Хаџи-Зафиров Жарко, Коцевски Гоце, Прџановиќ Емир: Бајка или реалност!? Бесплатна правна помош во Република Македонија, Македонско здружение на млади правници, Скопје, март 2012
- Македонско здружение на млади правници, Фондација Институт отворено општество – Македонија: Извештај за примената на Законот за бесплатна правна помош, Скопје, март 2011
- Устав на Република Македонија („Службен весник на РМ“, бр.52 од 22.11.1991)
- Закон за бесплатна правна помош („Службен весник на РМ“, бр. 161 од 30.12.2009)
- Закон за дополнување на Законот за бесплатна правна помош („Службен весник на РМ“, бр. 185 од 30.12.2011)
- Закон за изменување и дополнување на Законот за бесплатна правна помош („Службен весник на РМ“, бр. 27 од 05.02.2014)
- Закон за дополнување на Законот за бесплатна правна помош („Службен весник на РМ“, бр. 104 од 24.06.2015)
- Закон за социјална заштита („Сл. Весник на РМ“, бр.148 од 29.10.2013)
- Закон за извршување („Сл. Весник на РМ“, бр.72 од 12.04.2016)
- Закон за кривична постапка („Службен весник на РМ“, бр. 150 од 18.11.2010)
- Закон за пензиско и инвалидско осигурување („Сл. Весник на РМ“, бр.98 од 01.08.2012)
- Универзална декларација за човекови права (Генерално Собрание на ООН, Резолуција 217А (III) од 10.12.1948)

Меѓународен пакт за граѓански и политички права (Генерално Собрание на ООН. Резолуција 2200 А (XXI) од 16.12.1996; стапи во сила на 23.03.1976)

Европска Конвенција за човекови права („Службен весник на РМ“ бр. 11/1997; 30/2004 и 30/2005)

Годишен извештај за примената на Законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2016

Годишен извештај за примената на Законот за бесплатна правна помош, Скопје, март, 2017